

ఘృష్ణేశ్వర్ జ్యోతిర్లింగ దేవాలయం - పూర్తి వివరాలు

పరిచయం

పౌరాణిక మహత్వం

ఘృష్ణేశ్వర్ జ్యోతిర్లింగ దేవాలయం మహారాష్ట్ర రాష్ట్రంలోని ఔరంగాబాద్ జిల్లాలో వెరుల్ (వేరుల్) పట్టణంలో ఉన్న అత్యంత పవిత్రమైన శివ మందిరం , ఘృష్ణేశ్వర 12 జ్యోతిర్లింగాలలో చివరిది (దక్షిణ కైలాస అని కూడా పిలుస్తారు). ఇక్కడ దర్శనం చేసుకోవడంతో జ్యోతిర్లింగ దర్శనం పూర్తవుతుంది. మరియు ప్రపంచ ప్రసిద్ధ ఎల్లోరా గుహలకు కేవలం 1 కిలోమీటర్ దూరంలో ఉంది.

స్థాన వివరాలు

- రాష్ట్రం: మహారాష్ట్ర
- జిల్లా: ఔరంగాబాద్
- పట్టణం: వెరుల్ (వేరుల్)
- దగ్గరి నగరం: ఔరంగాబాద్ (30 కి.మీ.)
- ప్రధాన దేవత: భగవాన్ ఘృష్ణేశ్వర్ (శివుడు)
- దేవీ: మా పార్వతి
- ప్రత్యేకత: 12వ మరియు చివరి జ్యోతిర్లింగం

చరిత్ర మరియు పురాణ కథలు

శివ పురాణంలోని కథ:

దేవగిరి పర్వతం (ప్రస్తుత దౌలతాబాద్) దగ్గర బ్రాహ్మణుడు సుధర్మ అనే వ్యక్తి నివసించేవాడు. అతని భార్య సుదేహ అత్యంత శివ భక్తురాలు. వారికి పిల్లలు లేకపోవడంతో సుదేహ భర్తను మరో వివాహం చేసుకోమని కోరింది. సుధర్మ ఘృష్ణ అనే అమ్మాయిని వివాహం చేసుకున్నాడు. ఘృష్ణ కూడా అత్యంత శివ భక్తురాలు. ఆమె ప్రతిరోజూ వేల లింగాలను మట్టితో తయారు చేసి, పూజ చేసి, రాత్రి వాటిని నదిలో నిమగ్నం చేసేది.

అసూయ మరియు దేవుని కృప:

సుదేహకు ఘృష్ణ భక్తి చూసి అసూయ వచ్చింది. ఒకరోజు రాత్రి ఆమె ఘృష్ణను చంపేసింది. కానీ శివుడు ఘృష్ణ భక్తిని మెచ్చుకుని ఆమెను తిరిగి బ్రతికించాడు. ఈ స్థలంలో జ్యోతిర్లింగ రూపంలో వసించి "ఘృష్ణేశ్వర్" అని పేరు పొందాడు.

రాష్ట్రకూట కాలం:

8వ శతాబ్దంలో రాష్ట్రకూట రాజుల కాలంలో ఈ దేవాలయం నిర్మించబడింది. ఎల్లోరా గుహలతో సమకాలీనంగా అభివృద్ధి చెందింది.

దేవాలయ నిర్మాణం మరియు వాస్తుశిల్పం

నిర్మాణ శైలి:

- కాలం: 18వ శతాబ్దం (ప్రస్తుత రూపం)
- నిర్మాణ శైలి: మరాఠా-హేమాద్పంతీశైలి
- రాయి: ఎర్రని బసాల్ట్ రాయి
- పునర్నిర్మాణం: అహిల్యాబాయి హోల్కర్ (1785)

వాస్తుశిల్ప లక్షణాలు:

- గర్భగృహం: చతురస్రాకార గర్భగృహం
- శిఖరం: 5 అంతస్తుల శిఖరం
- మండపం: అందమైన స్తంభాలతో కూడిన మండపం
- చెక్కడాలు: హిందూ దేవతల మనోహరమైన చెక్కడాలు
- ప్రాకారం: దేవాలయ చుట్టూ ప్రాకారం

ప్రత్యేక లక్షణాలు:

- స్వయంభూ శివ లింగం (సహజంగా ఏర్పడిన శివ లింగం)
- గర్భగృహంలో నిరంతర జలధార
- దేవాలయ గోడలపై శిల్పకళ
- మనోహరమైన గోపురం

గోదావరి మహాత్మ్యం:

- గోదావరి నది ప్రవాహ ప్రాంతంలో ఉండటంతో ఈ క్షేత్రం పుణ్యం కలిగించేదిగా పరిగణించబడుతుంది.

శక్తిపీఠ సంబంధం:

- దేవీ సతి అంగాలు వీడిన 51 స్థలాలలో ఒకటిగా కొందరు వర్ణిస్తారు

పూజా విధానాలు

దైనందిన పూజలు:

- కాకాడ ఆరతి: ప్రాతఃకాలం 5:00 నుండి 6:00 వరకు నిర్వహిస్తారు.
- మధ్యాహ్న ఆరతి: మధ్యాహ్నం 12:00 నుండి 1:00 వరకు నిర్వహిస్తారు.
- ధూప ఆరతి: సాయంత్రం 6:00 నుండి 7:00 వరకు నిర్వహిస్తారు.
- సంధ్యా ఆరతి: సాయంత్రం 7:00 నుండి 8:00 వరకు నిర్వహిస్తారు.

ప్రత్యేక పూజలు:

- రుద్రాభిషేకం: సోమవారాలు శాస్త్రోక్తంగా నిర్వహిస్తారు
- లఘురుద్రం: ప్రత్యేక అవసరాలకు నిర్వహిస్తారు.
- మహారుద్రం: ముఖ్య పర్వదినాలలో నిర్వహిస్తారు.
- అభిషేకం: పాలు, తేనె, దహి, గంగాజలంతో నిర్వహిస్తారు.
- అన్నదానం: ప్రతిరోజూ భక్తులకు నిర్వహిస్తారు.

వారపు ప్రత్యేక పూజలు:

- సోమవారం: రుద్రాభిషేకం
- గురువారం: లక్ష్మీనారాయణ పూజ
- శుక్రవారం: దేవీ పూజ
- శనివారం: శని శాంతి పూజ

ప్రధాన పర్వదినాలు మరియు ఉత్సవాలు

మహాశివరాత్రి: అత్యంత ముఖ్యమైన పర్వదినం, లక్షలాది భక్తులు వస్తారు, రాత్రంతా జాగరణ మరియు భజనలు, ప్రత్యేక అభిషేకాలు మరియు ఆరతులు నిర్వహిస్తారు.

ఇతర ముఖ్య పర్వదినాలు:

గుడిపాఠ్షా, నవరాత్రి, కార్తీక పూర్ణిమ, దీపావళి, శ్రావణ సోమవారాలు వైభవోపేతంగా నిర్వహిస్తారు.

మంత్రాలు మరియు స్తోత్రాలు

ముఖ్య మంత్రాలు:

- మూల మంత్రం: "ఓం నమః శివాయ"

- ఘృష్ణేశ్వర మంత్రం: "ఓం ఘృష్ణేశ్వరాయ నమః"
- మృత్యుంజయ మంత్రం: "ఓం త్ర్యంబకం యజామహే..."

ప్రాతః స్మరణ మంత్రాలు:

కరాగ్రే వసతే లక్ష్మీః కరమధ్యే సరస్వతీ |
కరమాలే తు గోవిందః ప్రభాతే కరదర్శనమ్ ||

రుద్రాష్టకం:

నమామీశమీశాన నిర్వాణరూపం |
విభుం వ్యాపకం బ్రహ్మవేదస్వరూపమ్ ||

ఘృష్ణేశ్వర స్తోత్రం:

ఘృష్ణేశ్వర మహాదేవ కృపాలు మాం సదా శివ |
భక్తానుకంప దయాలో రక్షిణీ మాం సదాశివ ||

దర్శన సమయాలు:

- వేసవికాలం (మార్చి-అక్టోబర్): ఉదయం 5:30 నుండి రాత్రి 9:30 వరకు
- శీతాకాలం (నవంబర్-ఫిబ్రవరి): ఉదయం 6:00 నుండి రాత్రి 9:00 వరకు
- పర్వదినాలలో: రాత్రంతా తెరిచి ఉంటుంది

రాకపోకలు

విమానంలో:

- ఔరంగాబాద్ విమానాశ్రయం: 35 కి.మీ. (అంతర్జాతీయ విమానాశ్రయం)
- ముంబై విమానాశ్రయం: 350 కి.మీ.
- పుణె విమానాశ్రయం: 250 కి.మీ.

రైలులో:

- ఔరంగాబాద్ రైల్వే స్టేషన్: 30 కి.మీ.
- జల్గాంవ్ రైల్వే స్టేషన్: 60 కి.మీ.
- మనమాడ్ రైల్వే స్టేషన్: 15 కి.మీ. (సమీప స్టేషన్)

రోడ్డు మార్గంలో:

- ఔరంగాబాద్ నుండి: 30 km (45 నిమిషాలు)
- ముంబై నుండి: 350 km (6-7 గంటలు)

- **పుణె నుండి:** 250 km (4-5 గంటలు)
- **నాసిక్ నుండి:** 200 km (4 గంటలు)

స్థానిక రవాణా:

- ఔరంగాబాద్ నుండి బస్సులు
- ప్రైవేట్ టాక్సీలు మరియు ఆటో రిక్షాలు
- షేర్డ్ జీప్లు

దగ్గరలోని దర్శనీయ స్థలాలు-ప్రపంచ వారసత్వ ప్రాంతాలు:

- **ఎల్లోరా గుహలు:** 1 కి.మీ. (UNESCO వరల్డ్ హెరిటేజ్)
 - కైలాస దేవాలయం (16వ గుహ)
 - హిందూ, బౌద్ధ, జైన గుహలు
 - రాష్ట్రకూట కాలం రాతి చెక్కడాలు
- **అజంతా గుహలు:** 100 కి.మీ. (UNESCO వరల్డ్ హెరిటేజ్)
 - బౌద్ధ గుహలు మరియు చిత్రలేఖనలు
- **చారిత్రక స్థలాలు:**
- **దౌలతాబాద్ కోట:** 15 కి.మీ.
 - దేవగిరి కోట అని కూడా పిలుస్తారు
 - మధ్యకాలీన భారత చరిత్రలో ముఖ్యమైన కోట
- **ఔరంగాబాద్ గుహలు:** 35 కి.మీ.
 - బౌద్ధ గుహలు
- **మతపరమైన స్థలాలు:**
- **గుల్మార్గ్ దర్గా:** 40 కి.మీ.
- **బిబిఖా మక్బరా:** 35 కి.మీ. (తాజ్ మహల్ రెప్లికా)
- **పంచకట్టి శివ దేవాలయం:** 5 కి.మీ.

ఇతర సేవలు

- **అన్నదానం:** ఉచిత భోజన సేవ
- **వసతి:** అనేక ధర్మశాలలు మరియు గెస్ట్ హౌసులు

వైద్య సేవలు: ప్రాథమిక వైద్య సౌకర్యాలు

ప్రత్యేక సూచనలు

దర్శనానికి వెళ్లే ముందు:

- వేసవిలో (మార్చి-మే): చాలా వేడిమి, తెల్లవారుజామున వెళ్లండి
- వర్షాకాలంలో (జూన్-సెప్టెంబర్): వర్షాలకు సిద్ధంగా ఉండండి
- శీతాకాలంలో (డిసెంబర్-ఫిబ్రవరి): అత్యుత్తమ సమయం

వేషధారణ మార్గదర్శకాలు:

- పురుషులు: పంచె-జుబ్బా లేదా ధోతీ-కుర్తా
- మహిళలు: చీర లేదా సలవార్ కమీజ్
- తల కప్పుకోవాలి: మతపరమైన స్థలం
- షూస్ బయట: గర్భగృహంలో బేర్ ఫుట్

ప్రత్యేక సలహా: ఎల్లోరా గుహలతో కలిపి దర్శనం చేసుకుంటే రెండు ప్రపంచ వారసత్వ ప్రాంతాలను ఒకేసారి చూడవచ్చు.